

LIUDVIKAS ZAMENHOFAS IR LIETUVA

2017-uosius UNESCO buvo paskelbusi Liudviko L. Zamenhofo, esperanto kalbos kūrėjo metais.

2019 metais sukako 160 metų nuo šio asmens gimimo. Esperanto yra visavertė kalba, genialus XIX a. lingvistinis išradimas, puikiai gyvuojantis iki šiol. Ja visame pasaulyje bendrauja tūkstančiai žmonių, leidžiamos knygos ir periodiniai leidiniai.

Liudvikas Lazaris Zamenhofas gimė 1859 m. gruodžio 15 d. Balstogėje, tada dar buvusioje Rusijos sudėtyje. Anuomet tai būta „tautų katilo“ iš lenkų, rusų, žydų ir vokiečių. Vos sulaukęs 10 metų L. Zamenhofas parašė pjesę „Babelio bokštas, arba Balstogės tragedija“. Pavadinimas rodo, kad skirtingų tautybių gyventojams ten nebuvo lengva ir dėl kalbų skirtumų. Todėl L. Zamenhofas labai anksti, dar mokykloje, ėmėsi kalbos mokslų. Jau tuomet jam nedavė ramybės mintis sukurti bendrą kalbą, galinčią spręsti įvairiautėje aplinkoje kylančias problemas. Tarptautinė kalba turėjo suteikti galimybę susikalbėti, užkirsti kelią konfliktams ir prisidėti prie tautų suartinimo.

Esperanto kūrėjas buvo akių gydytojas. Gydytojo praktiką 1885 m. jis pradėjo Veisiejų miestelyje. Čia parengė medžiagą savo sukurtos kalbos vadovėliui. Išleisti vadovėlį L. Zamenhofui pavyko tik 1887 metais ir tik dėl pažinties su būsima žmona, iš Kauno kilusia Klara Zilbernik, kurios tėvas Aleksandras finansavo knygos leidimą.

Kas siejo L. Zamenhofą ir Kauną? Ar tik tai, kad Lietuvą jis vadino savo tėvyne, o jo žmona buvo iš Kauno? Kodėl apie Kauną yra girdėję viso pasaulio esperantininkai?

L. Zamenhofo žmona Klara buvo Kauno verslininko Aleksandro ir Godos Zilbernikų dukra. Tėvas buvo muilo fabrikėlio Kaune bendrasavininkas, motina kilusi iš turtingos Belochų šeimos Balstogėje. Abu Zilbernikai į Kauną atsikėlė iš Balstogės. Šeimoje augo aštuoni vaikai, Klara buvo jauniausioji.

L. Zamenhofo svainė, metais vyresnė Klaros sesuo Tereza Kocinienė savo atsiminimuose 1937 m. žurnale „Litova Stelo“ („Lietuvos žvaigždė“) išspausdino trumpus atsiminimus apie L. Zamenhofą. Juose rašė, kad jos tėvas A. Zilbernikas prieš jungtuves pasakęs dukrai: „Tavasis Lazaris yra genijus, jo laukia šventa misija“.

Po rusakalbiamis skirto esperanto kalbos vadovėlio tais pačiais 1887 m. uošvio lėšomis išėjo šio vadovėlio laidos lenkų, prancūzų ir vokiečių kalbomis, po to dar kelios knygelės. Be Kauno verslininko A. Zilberniko paramos esperanto kalba būtų likusi vienu iš daugelio tarptautinės kalbos projektų ir nebūtų išėjusi į platųjį pasaulį.

Buvusi Pažeskaja gatvė, kurioje gyveno Zilbernikų šeima, nuo Pirmojo pasaulinio karo turėjo Pažų gatvės vardą. Nuo 1926 m. tai L. Zamenhofo gatvė. Atėjus naciams ji virto Alytaus gatve. Paminėjus 100-ąsiais esperanto kalbos autoriaus gimimo metines, dar sovietmečiu, Kauno esperantininkų lyderio Albino Vebeliūno pastangomis 1960 m. ji atgavo L. Zamenhofo vardą.

Dviaukštis Zilbernikų namas L. Zamenhofo g. 5 yra vienintelis pasaulyje išlikęs pastatas, susijęs ir su esperanto kalbos atsiradimu, ir su L. Zamenhofo šeima. Čia gyveno mecenatas A. Zilbernikas, ne kartą lankėsi L. Zamenhofas, ten gimė jo žmona Klara, gyveno jo vaikai Adomas ir Sofija.

Istoriniame name įsikūrė Lietuvos esperantininkų sąjunga (LES). Čia sukaupta per dešimt tūkstančių esperantiškų knygų turinti biblioteka, yra susirinkimų ir kursų patalpos. Pastatui reikalingas rimtas remontas, ypač vertinant jo, kaip kultūros ir istorijos paveldo objekto svarbą.

L. Zamenhofas pasirašinėjo pseudonimu „Doktoro Esperanto“ – „Daktaras, turintis viltį“. Ilgainiui šie žodžiai tapo kalbos, sulaukusios pasaulinio pripažinimo, pavadinimu. Jos kūrėjas atsisakė bet kokių autorystės teisių – jis troško, kad kalba išliktų, tobulėtų ir priklausytų visiems.

Kaunas į esperanto kūrėjo viltį atsiliepė bemaž prieš šimtą metų – čia 1919 metais įkurta esperantininkų sąjunga. Jos kūrėjas ir pirmasis vadovas buvo žymus Lietuvos visuomenės veikėjas, rašytojas, poetas, publicistas, literatūros kritikas, prelatas, profesorius Adomas Jakštas-Aleksandras Dambrauskas. Ši visuomeninė organizacija 1918–1940 metais buvo viena aktyviausiai tuometinėje Lietuvoje veikusių tokio pobūdžio organizacijų.

Prasidėjus Lietuvos okupacijai 1940 m. Lietuvos esperantininkų sąjunga, kaip ir didžioji dauguma visuomeninių organizacijų, okupacinės valdžios buvo uždrausta. Prasidėjus atgimimui Lietuvoje, 1988 m. sąjunga viena iš pirmųjų buvo atkurta taip pat Kaune. Per beveik tris dešimtmečius ji tapo viena rezultatyviausiai veikiančių organizacijų Lietuvoje. 1991 metais buvo atkurta 1918–1940 metais leistas žurnalas esperanto kalba „Litova stelo“, platinamas apie 50-yje pasaulio šalių.

Nuoseklia, aktyvia ir rezultatyvia veikla Lietuvos esperantininkų sąjunga pasiekė, kad 2005 metais Lietuvoje būtų

organizuotas jubiliejinis 90-asis pasaulinis esperantininkų kongresas. Šis kongresas iki šiol lieka didžiausiu Lietuvos istorijoje tarptautiniu renginiu tiek dalyvių (2344 asmenys), tiek atstovautų valstybių skaičiumi (60 pasaulio šalių), tiek trukme (liepos 23–30 dienomis). Kongreso globėjas buvo Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Sveikinimą kongresui atsiuntė tuometinis UNESCO generalinis direktorius Koichiro Matura, kongreso Garbės komitetą sudarė 30 iškiliausių mūsų šalies žmonių: tuometinė Europos komisijos narė Dalia Grybauskaitė, Europos žmogaus teisių teismo teisėjas prof. Pranas Kūris, prof. Vytautas Landsbergis, poetas Justinas Marcinkevičius, operos solistas Virgilijus Noreika, akademikas Zigmantas Zinkevičius ir kt. Kongreso proga buvo išleistas specialus pašto ženklas.

Lietuvos esperantininkų sąjunga itin aktyviai dirba leidyboje. Įvairiose prestižinėse Lietuvos leidyklose („Alma Littera“, „Baltos lankos“, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, „Ryto Varpas“ ir kt.) 2000–2010 metais buvo išleista per 100 fundamentalių knygų esperanto ir lietuvių kalbomis esperanto kalbos mokymo, esperantininkų veiklos istorijos, interlingvistikos ir esperantologijos, tarptautinės kalbos problematikos klausimais, grožinės literatūros kūrinių, pažintinių knygų apie Lietuvą ir pan.

Sąjungos organizuojamus kursus įvairiuose Lietuvos miestuose per pastaruosius metus baigė per 5000 asmenų. Lietuvos esperantininkų sąjunga pelnė tarptautinį pripažinimą. 1995 metais ji gavo tarptautinę premiją „Cigno“ („Gulbė“), 1997 metais tarptautinio Grabovskio fondo premiją, 2003 metais buvo pripažinta geriausiai veikiančia nacionaline esperantininkų organizacija pasaulyje ir gavo prizą „Trofeo Fyne“.

Šiuo metu Lietuvoje yra per 6000 aktyvių esperantininkų. Didžioji jų dalis priklauso Lietuvos esperantininkų sąjungai. Tai yra viena solidžiausių ir aktyviausių visuomeninių organizacijų šalyje, turinti autoritetą ir sulaukusi didelio pripažinimo tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

„Daktaras, turintis viltį“ savo siekį įgyvendino – daugiau nei 100 pasaulio šalių keli milijonai žmonių kalba šia tarptautine kalba, tinkančia tiek poezijai, tiek mokslui, tiek filosofijai, tiek prekybai, tiek bendravimui, tiek kitiems žmonių poreikiams. Nė vienai tautai esperanto kalba nėra gimtoji. Ji tarsi tiltas sujungia įvairias kultūras ir priklauso visiems žmonėms.

Lietuvoje garsiausio pasaulio litvako Liudviko Zamenhofo atminimas yra tinkamai įamžintas. Veisiejuose jam yra pastatyti du paminklai, jo vardu yra pavadintos gatvės Veisiejuose, Kaune ir Vilniuje. Kazlų Rūdoje viena gatvė yra pavadinta Esperanto vardu. Lietuvių kalba apie šį didį humanistą yra išleistos septynios biografinės knygos.

Lenkijos institutas Vilniuje, Lenkijos užsienio reikalų ministerijos užsakymu, Liudviko Zamenhofo mirties 100-ųjų metinių proga parengė parodą, atspindinčią jo gyvenimą ir veiklą, tame tarpe, jo ryšius su Lietuva, Kaunu, Veisiejais. Paroda taip pat atspindi tarptautinės esperanto kalbos populiarėjimą ir paplitimą, skatina jos mokytis.

Povilas Jegorovas

Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininkas

*

*

*

*Lietuvos esperantininkų sąjungai padedant, Liudvikui L. Zamenhofui skirta paroda jau pabuvojo UNESCO-galerijoje Vilniuje, Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, Kauno Rotušėje, Vytauto Didžiojo universitete, Panevėžio miesto savivaldybėje, Veisiejų regioniniame parke, Lazdijų krašto muziejuje, Druskininkų vandens parke, Varėnos rajono Merkinės kultūros centre, Šalčininkų kultūros centre, Švenčionių Nalšios muziejuje, Ignalinos krašto muziejuje, Utenos kultūros centre, Molėtų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Ukmergės kraštotyros muziejuje, Jonavos krašto muziejuje, Širvintų rajono Savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Elektrėnų kultūros centre, Kaišiadorių viešojoje bibliotekoje, Jurbarko rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Tauragės rajono Savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Šilalės rajono Savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Šakių rajono kultūros centre., Marijampolės kultūros centre, Vilkaviškio rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Kalvarijos savivaldybės viešojoje bibliotekoje, Kazlų Rūdos viešojoje bibliotekoje, Alytaus kultūros centre, Prienų kultūros ir laisvalaikio centre, Kėdainių rajono Savivaldybės Mikalojaus DAUKŠOS viešojoje bibliotekoje, Biržų rajono Savivaldybės Jurgio BIELINIO viešojoje bibliotekoje, Rokiškio kultūros centre, Kupiškio rajono Savivaldybės viešojoje bibliotekoje. **Šiuo metu iki birželio 1 d. ši paroda bus eksponuojama Zarasų kultūros centre (Vytauto g. 1a).***



100th anniversary of the death
of Ludwik Zamenhof

Commemorated in association with UNESCO

La 100a mortodatreveno
de Ludoviko Zamenhof
Solenata sub la aŭspicio de UNESCO

ZAMENHOF

ESPERANTO KALBOS KŪRĖJAS

LA KREINTO DE ESPERANTO

1859 – 1917



Lietuvos nacionalinė
UNESCO komitėja

Įjungti šios
švietimo instituto
kultūroje organizacijoje



CM CENTRO
DE INTERKULTURA
EDUKADO

